

PERFORMANS DENETİMİNDE VERİ TOPLAMA*

Çevirenler : Arife COŞKUN

Uzman Denetçi

Murat TOKER

Denetçi

Performans denetçileri, planlama aşamasında belirledikleri potansiyel önemi olan konular hakkındaki görüşlerini kanıtlamak için çok sayıda mali ve mali olmayan veri toplamak zorundadırlar. Denetçiler için temel veri kaynakları mali tablolar ve kurum dosyalarıdır. Bu bölümde, pek çok denetçinin yakından bildiği bu kaynaklar ele alınmayacak; performans denetçileri için geleneksel olmayan bazı metodlar tanıtılacaktır. Bu metodların, sosyal çalışmalar, sosyoloji, ekonomi ve istatistik gibi alanlarda kullanımı oldukça yaygındır. Performans denetçilerinin bu metodlar aracılığıyla veri toplamayı öğrenmeleri gerekmez. Ancak bu metodların varlığından haberdar olmalıdırlar.

Niceliksel ve niteliksel olmak üzere iki tip veri vardır. Niteliksel veriler; görevler, olaylar, insanlar ve gözlemlenilen davranışların tanımlanmasını kapsarken; niceliksel veriler sayılardan oluşur. Mali denetimde denetçiler, temel olarak niceliksel verilerle uğraşırlar. Fakat performans denetiminde, denetçiler işgücünün ve makinelerin performansını raporlamak zorunda oldukları için niteliksel verileri de yorumlamaları ve analiz etmeleri gerekir. Performans raporlarken, denetçiler performansın sağlanamamasının nedenlerini analiz eder ve performansını geliştirmek için önerilerde bulunurlar. Denetçiler, kurumsal şartları, insanların içinde bulunduğu tüm sosyal ve ekonomik çevreyi, insanların ve makinelerin çalıştığı fiziki çevreyi gözönünde bulundurmak zorundadırlar. Bu, yalnızca niteliksel verilerin de analiz edilmesiyle mümkün olabilecektir.

Niceliksel Veriler:

Toplama Metodları

a) Yapılandırılmış Sosyal Araştırmalar: Bu metod, örnek seçilen bir gruba anket uygulayarak veri toplamayı gerektirir. Bu anketler, belirli bir zamanda veya değişik aralıklarla yapılabilir. Sorular standardize edilebildiği ve her anketör tarafından soruların; farklı bir şekilde ve önyargılı biçim-

* Muhammad Akram KHAN'ın "DATA ANALYSIS IN PERFORMANCE AUDITING" adlı kitabının "Data Collection" ve "Data Analysis" bölümlerinin çevirisidir.

lendirilme eğilimini her durumda en aza indirilebildiği için bu metod avantajlıdır. Böylece, bütün için güvenilir bir şekilde sonuçlar tahmin edilebilir. Ancak, anketörlerin, muhataplar tarafından verilen cevaplar karşısında, zaman zaman gerekli olduğu halde soru ekleyememesi veya çıkaramaması bir dezavantajdır. Bunun sonucunda veriler, gerçeklikten onu uzaklaştıran mekanik bir önyargıya sahip olabilir.

b) Mevcut Kayıtlar ve İstatistikler: Veri toplama, maliyeti yüksek bir iştir. Denetçiler, mevcut verilerin, veri toplama çabasında yerine koymak ya da tamamlamak için kullanılıp kullanılmayacağını daima araştırmaya çalışırlar. Niceliksel verilerin kaynağı, denetlenen kurum veya diğer kuruluşların yayımladığı raporlardır. Fakat, böyle kaynakların herbirinde sunulan veriler, çeşitli önemli aşamaların farklı bir tanımı olarak kullanılmış olabileceği için bu dökümanlar dikkatli kullanılmalıdır. Ayrıca, yayımlandığından beri seçilen örnek kitlenin niteliklerinde bir değişiklik olabilir veya elde edilebilecek veriler güncelliğini kaybetmiş olabilir.

c) Proje İzleme Raporları: Günümüzde, pek çok proje, projedeki verileri toplayan ve periyodik olarak raporlar yayımlayan özel birimler tarafından izlenmektedir. Bu raporlar genellikle projenin girdileri, hammaddeleri ve çıktıları hakkında bilgi verir. İzleme birimleri, proje faaliyetlerinin çalışma prosedürlerinden oluşturulan veri ihtiyaçlarını belirler. Bu raporlar kullanılmadan önce denetçiler, test yaparak bunların güvenilirliğini değerlendirmelidir.

d) Girdi ve Çıktı Süreçlerinin Ölçümü: Bu süreçte veri toplanması bilimsel araçların kullanımını gerektirir. Örneğin; içme suyunun laboratuvar raporları, toprağın verimliliği, yapı malzemelerinin analizleri, trafik yoğunluğunun ölçümü, kilo-watt olarak üretilen enerji gibi. Bu tür veri toplama, normal olarak doğrudan üç faaliyetin yapılmasını gerektirir:

* Proje başlamadan önce, durumu belirlemek için bir araştırma yapılmasını,

* Program/proje tamamlandıktan sonra, sonuçların iyi olması için müsaade edilebilecek makul zamanın tekrar araştırılmasını,

* Programların/projelerin uygulanmaları sırasında ortaya çıkan spesifik sorunları analiz etmek için tasarlanan özel araştırmalar yapılmasını.

Niteliksel Veriler:

Toplama metodları

a) Kapsamlı Mülakatlar: Bu görüşmeler az sayıda katılımcı ile yürütülür. Mülakat yapan kişi verilen cevapları derinlemesine inceleyerek ve katılımcıları açık sözlü, samimi ve gerçekçi olmaya ikna ederek bütün konuları onlarla tartışır ve ayrıntılı notlar alır.

b) Grup Mülakatları: Bu mülakatlar, panel düzenlenerek yapılır. Geneli temsil ettiği düşünölen bir grup katılımöıyla mülakat yapanların katıldığı panel, uygun konuları ortaya çıkarır. Görüşler arasındaki nüanslar paneli düzenleyenler tarafından kaydedilir.

c) Katılımcı Gözlemi: Bu metod bir faaliyet, davranış veya ilişkinin gözlemciler tarafından yoğun ve doğrudan gözlemlenmesini gerektirir. Gözlem süresince, gözlemciler, işin başındaki personele sorular sorar, çalışmadaki faaliyetler ve davranış biçimleri hakkında ilk elden görüşleri elde etmeye çalışır. Katılımcı gözlemindeki temel fikir; gözlemcilerin içeriden biri olarak faaliyetler hakkında bilgi almaya çalışan, ancak objektif bir gözlemci statüsünü koruyan, olayın katılımcıları olduğudur.

d) Uzman Değerlendirmesi: Sosyal alanlarda niteliksel değişimlerin değerlendirilmesi çoğunlukla uzman görüşüne bağlıdır. Örneğin; sokakların temizliğinin kalitesi; toplu merkezlerin ve parkların bakımı; yerel dispenselerde sağlık hizmetlerinin kalitesi; otobüsler veya tren vagonlarının durumunun v.b. değerlendirilmesi. Bu tekniğe güvenmeden önce, farklı uzmanlar tarafından karşılaştırılabilir şekilde değerlendirme yapılabilmesi için değerlendirme yaklaşımları ve derecelendirme prosedürlerinde anlaşmak önemlidir. Bu teknikler ABD' deki denetçiler tarafından oldukça sık kullanılır.

VERİ ANALİZİ

Veri Analizinin Amaçları

Veri analizi üç temel amaçla yapılır:

- a) Bir durum, olgu veya faaliyeti tanımlamak;
- b) Onun muhtemel nedeni hakkında kesin bir açıklama yapmak;
- c) Bir proje ya da bir programın gelecekteki sonuçları hakkında tahminde bulunmak.

Denetim sonuçları çıkarmak için veri analizi yapmak gerekir. Analiz yapılmazsa, oldukça zor bir şekilde toplanılan veriler yararlı olmayabilir. Fakat aynı zamanda, analizin kapsamı, denetim raporunun kullanıcısının anlayacağı bir seviyede tutulmalıdır. Olguları derinlemesine açıklamaya istekli denetçilerin, denetim raporlarının okuyucuları için daha az anlaşılır olan bu gibi veri analiz tekniklerini araştırmaları mümkündür. Denetçiler, araştırma analizlerine ve liste halinde sunulan materyallere dikkat etmelidirler. Zaman zaman daha gelişkin istatistikî analizler gerekli görölebilir. Bu gibi durumlarda, denetçiler analizlerin geçerliliği için koşulların mevcut olduğundan emin olmalıdırlar. Bu verileri analiz etmek için değışmez kurallar

yoktur. Gerçekte performans denetimi incelemesi öylesine geniştir ki; denetim analizleri setinden herhangi birinin tavsiye edilmesi sadece yetersiz ve kısıtlayıcı olmayabilir; zaman zaman denetçileri, benimsemeleri gereken yöntem konusunda kuşkuda bırakabilir. Bu nedenle, denetçiler ekonomi, istatistik, yönetim, maliye, matematik, muhasebe ve denetim gibi disiplinlerdeki tekniklerin herhangi birini uygulamak için kendi mesleki yargılarını kullanmak zorundadırlar.

Denetim Analizinin Planlanması

Denetçiler, denetim süresince denetim analizleri yaparlar. Denetim programı yazılırken, denetim analizinin planlanması tavsiye edilebilir. Denetçiler, denetim planlarındaki her konu için potansiyel önemi olan konuları ve denetim kriterlerini akılda tutmalıdırlar. Daha sonra aşağıdaki soruları kendi kendilerine yöneltmelidirler.

- a) Denetim kriterlerinden sapmanın muhtemel nedenleri ne olabilir?
- b) Denetlenen kurum yönetimi, bu sapmaların nedenlerinin bazılarından kaçınabilir miydi?
- c) Bu sapmaların, projenin ya da programın maliyeti, faydaları ve nihai hedefleri üzerindeki etkileri nelerdir?

Analitik tekniğin seçimi, denetçilerin spesifik amaçlarını gözönünde bulundurarak belirlenen herbir konunun yapısına bağlı olarak değişecektir. Denetçiler, amaçlarına ulaşmaya yardımcı olacak analitik teknikleri denetim programlarında belirlemelidirler. Bu tarz planlama onların kendi fikirlerinin berraklaşmasına yardımcı olur ve kıdemsiz denetçilerinin işlerinin kontrolünde temel oluşturur.

Denetim analizi planlanırken, denetçiler elde edilmeme olasılığı olan verilerin yaratacağı sınırlamaları gözönünde bulundurmalıdırlar. Bir teknik, veri eksikliğinden dolayı uygulanamıyorsa, faydası az olacaktır. Bu zorlukların erken farkına varılması daha sonra çalışmaların bozulma tehlikesinden denetçileri korur. Diğer bir genel tedbir ise, denetçiler uygun koşullar olmaksızın herhangi bir tekniğin etkisi altında kalarak körü körüne uygulamamalıdırlar. Buna bir örnek; iskonto edilmiş nakit akışı tekniklerinin kısıtlamalarını kavramadan kullanmaya heves etmeleridir. Bu gibi dikkatsiz bir yaklaşım, denetim bulgularına herhangi bir anlam katmaksızın bilgiçlik taslanmasına yol açabilir. Denetçiler, analitik yöntemlerin kendisinin bir sonuç olmadığını, sadece bir sonuca ulaşmada kullanılan araçlar olduğunu unutmamalıdırlar. Belli durumlarda, ayrıntılı analize ihtiyaç olmayabilir. Olgular tümüyle açık olabilir ve sıradan okuyucuya çok şey ifade edebilir. Böyle durumlarda, analiz yapma çabası yanıltıcı bir uygulamadan başka bir şey değildir.

Uygun Teknik Nasıl Seçilir?

Performans denetimine yeni başlayan bir denetçi için uygun analitik tekniğin seçimi biraz zor olabilir. Bu konuda, spesifik rehber olmadığı halde, bazı ipuçları verebilir:

* Denetçiler, bir konunun ekonomik, verimli ya da etkin olup olmadığını belirlemelidirler. Her bir teknik belirli bir uygulama alanına sahiptir. Denetçiler, tekniklerin uygun grubunu fazla zorlamadan bulmaya çalışabilir.

* Verilerinin elde edilmeme ihtimali olan teknikler uygulanması düşünülmemelidir.

* Denetçiler, geri kalan tekniklerden hangisinin amaçlarını başarmada yardımcı olacağına karar vermelidirler. ◆